

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะสำรวจสภาพและปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดกฎหมาย
ในกรุงเทพมหานคร ๑๐ แห่ง คือ ห้องสมุดรัฐสภา ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา หอสมุดกลาง
กระทรวงยุติธรรม ห้องสมุดกรมอัยการ ห้องสมุดศาลอุทธรณ์ ห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา ห้องสมุดคณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในด้านอาคารสถานที่ ทรัพยากร
การบริหารงานห้องสมุดและผู้บริหาร บุคลากร การเงิน สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ งานเทคนิค และงาน
บริการ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงห้องสมุดกฎหมายของไทยให้สามารถบริการผู้ใช้ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

จากการสำรวจห้องสมุดกฎหมายโดยส่งแบบสอบถามหัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายดังกล่าว
อาจสรุปผลได้ดังนี้

ลักษณะของกลุ่มประชากร

ประเภทและฐานะของห้องสมุด

ห้องสมุดกฎหมายในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดของกระทรวง กรม และ
หน่วยงานรัฐบาล กับห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะเป็นแผนก

สภาพทั่วไปของห้องสมุด

๑. อาคารสถานที่

ห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริง (ยกเว้นห้องสมุดเฉพาะในสถาบัน
การศึกษากฎหมาย และห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา) ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นห้องหนึ่งของหน่วยงาน มีพื้นที่

น้อยกว่า ๒๐๐ ตารางเมตร และมีจำนวนที่นั่งสำหรับผู้อ่านไม่เกิน ๒๐ ที่นั่ง ห้องสมุดบางแห่งไม่มีที่นั่งสำหรับผู้อ่านเลย

ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีสภาพทั่วไปพอใช้ได้และเกือบทั้งหมดมีเครื่องปรับอากาศ

๒. ทรัพยากร

ห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริงนั้นส่วนใหญ่มีทรัพยากรเฉพาะ เท่าที่จำเป็นสำหรับการใช้งานของห้องสมุดแต่ละแห่งเท่านั้น ยกเว้นห้องสมุดเฉพาะในสถาบันการศึกษา กฎหมาย และห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา จึงจะมีทรัพยากรห้องสมุดเกือบทุกประเภทและมีเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับกับห้องสมุดกฎหมายที่ไม่ใช่ห้องสมุดเฉพาะ

๓. การบริหารงานห้องสมุดและผู้บริหาร

ห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมาย อย่างแท้จริงนั้นไม่มีการแบ่งหน่วยงานภายในห้องสมุด

ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่บริหารงานโดยหัวหน้าบรรณารักษ์หรือบริหารงานโดยหัวหน้าบรรณารักษ์ร่วมกับคณะกรรมการห้องสมุด ห้องสมุดเหล่านี้บางแห่งได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิ เอเซีย ในรูปเงินทุนกับหนังสือ และจากมูลนิธิญี่ปุ่นในรูปหนังสือ

๔. บุคลากร

ห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริงนั้นส่วนใหญ่มีบรรณารักษ์เพียงคนเดียวที่เป็นเจ้าหน้าที่วิชาชีพ ซึ่งมีพื้นความรู้ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายประจำห้องสมุด ห้องสมุดเหล่านี้แต่ละแห่งมีจำนวนเจ้าหน้าที่ตั้งแต่ ๓ ถึง ๕ คน

มีห้องสมุดกฎหมายเพียงแห่งเดียว คือ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีนักกฎหมายประจำห้องสมุด จำนวน ๓ คน

๕. การเงิน

ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีรายได้จากงบประมาณประจำปีเท่านั้น ยกเว้นห้องสมุด

ของสถาบันการศึกษากฎหมายซึ่งมีรายได้พิเศษอื่น ๆ นอกจากงบประมาณ เช่น เงินค่าบำรุงของนักศึกษา และรายได้ของมหาวิทยาลัยที่จัดสรรให้ห้องสมุด มีห้องสมุดเพียงแห่งเดียวคือ ห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา ที่มีรายได้จากเงินค่าบำรุงของนักศึกษาที่เป็นสมาชิกเท่านั้น สำหรับรายได้ของห้องสมุดนี้ส่วนใหญ่จะใช้จ่ายสำหรับหนังสือและวารสาร

๖. สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุ

ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งมีทั้งหนังสือกฎหมายภาษาไทย และหนังสือกฎหมายภาษาต่างประเทศ วารสารและวารสารเย็บเล่มด้านกฎหมายภาษาไทย คำพิพากษาฎีกาและราชกิจจานุเบกษา เย็บเล่ม ตลอดจนหนังสือในสาขาวิชาอื่นบ้าง ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีหนังสือหายาก มีห้องสมุดเพียงแห่งเดียวที่มีเอกสารซึ่งเป็นต้นร่างของกฎหมายต่าง ๆ คือ ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ส่วนโสตทัศนวัสดุ และวัสดุย่อยส่วนเกี่ยวกับกฎหมายซึ่งได้แก่ไมโครฟิล์มของราชกิจจานุเบกษาเก่า ๆ นั้นมีในห้องสมุดรัฐสภา

๗. งานเทคนิค

ในการจัดซื้อหนังสือและสิ่งพิมพ์ ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่หัวหน้าบรรณารักษ์เป็นผู้มีอำนาจในการจัดซื้อ โดยอาจจะซื้อตามลำพังหรือจัดซื้อร่วมกับบุคคลอื่น ห้องสมุดส่วนใหญ่จัดซื้อตามคำแนะนำของผู้ใช้ กับอาศัยรายชื่อหนังสือและสิ่งพิมพ์ของสำนักพิมพ์และใช้วิธีจัดซื้อโดยสั่งจากสำนักพิมพ์สำหรับหนังสือภาษาไทย ส่วนหนังสือภาษาต่างประเทศจะใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปสำหรับแต่ละห้องสมุด เช่นสั่งผ่านตัวแทนหรือร้านค้าภายในประเทศ หรือไปเสือกด้วยตนเองที่ร้าน

การนอกรับวารสารภาษาไทยนั้น ส่วนใหญ่ใช้วิธีบอกรับโดยตรงจากผู้พิมพ์จำหน่าย หรือสั่งผ่านตัวแทนหรือร้านค้า หรือทั้งบอกรับโดยตรงและสั่งผ่านตัวแทน ส่วนวารสารภาษาต่างประเทศจะใช้วิธีบอกรับโดยสั่งผ่านตัวแทนหรือร้านค้าภายในประเทศ

นอกจากการจัดซื้อแล้วห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งยังจัดหาหนังสือโดยการรับบริจาค ห้องสมุดจำนวนครึ่งหนึ่งมีการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์กับห้องสมุดอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับห้องสมุดหัว ๆ ไปที่สนใจ และกับห้องสมุดกฎหมายทั้งในและนอกประเทศด้วย

ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่จัดพิมพ์หนังสือโดยใช้ระบบซิลเลอร์ รองลงมาคือระบบ

รัฐสภาอเมริกัน หรือทั้งสองระบบ ห้องสมุดบางแห่งกำลังจะเปลี่ยนจากระบบซิลเลอรี่ไปใช้ระบบอื่น หัวเรื่องที่นิยมใช้คือ หัวเรื่องของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยสำหรับหนังสือภาษาไทย และ Library of Congress Subject Headings สำหรับหนังสือภาษาต่างประเทศ ห้องสมุดกฎหมายเกือบทุกแห่งจัดทำบัตรรายการครบชุด พร้อมทั้งบัตรแจ้งหมู่หนังสือ และจัดเรียงบัตรแบบแยกประเภท

๔. งานบริการ

ห้องสมุดของกระทรวง กรม และหน่วยงานรัฐบาล กับห้องสมุดของศาลเปิดทำการในเวลาราชการเท่านั้น ส่วนห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมาย และห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภา เปิดทำการทั้งในและนอกเวลาราชการ ส่วนใหญ่จะเปิดทำการทุกวัน และขยายเวลาทำการมากขึ้นในช่วงเวลาก่อนสอบ สำหรับในช่วงเวลาปกติ ห้องสมุดที่มีชั่วโมงทำการมากที่สุด คือ ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมเวลาทำการ ๗๐ ชั่วโมง ๔๕ นาทีต่อสัปดาห์

ห้องสมุดของกระทรวง กรม และหน่วยงานรัฐบาล กับห้องสมุดของศาลให้สิทธิการใช้ห้องสมุดแก่ข้าราชการในสังกัด บางแห่งให้สิทธิการใช้แก่นุคคลภายนอกด้วย ในขณะที่ห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมายทุกแห่งให้สิทธิการใช้แก่นิสิต นักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการในสังกัด ตลอดจนบุคคลภายนอก ส่วนห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภาให้สิทธิการใช้แก่สมาชิกเท่านั้น

ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งมีบริการให้ยืมหนังสือออกจากห้องสมุด โดยที่ห้องสมุดของกระทรวง กรม และหน่วยงานรัฐบาล กับห้องสมุดของศาลให้สิทธิการยืมแก่ข้าราชการในสังกัด มีเพียง ๒ แห่งที่ให้สิทธิการยืมแก่นุคคลอื่นด้วย คือ ห้องสมุดรัฐสภา และหอสมุดกลางกระทรวงยุติธรรม ในขณะที่ห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมายให้สิทธิการยืมแก่นักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการในมหาวิทยาลัย มีเพียงแห่งเดียวที่ให้สิทธิการยืมแก่นุคคลภายนอกด้วย คือ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง ส่วนห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภาให้สิทธิการยืมแก่สมาชิกเท่านั้น

ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่จัดบริการทั้งแบบชั้นเปิดและชั้นปิด โดยจัดบริการแบบชั้นปิดสำหรับหนังสือหายาก และเรื่องเสร็จ เป็นต้น

ห้องสมุดของกระทรวง กรม และหน่วยงานรัฐบาล กับห้องสมุดของศาล มีจำนวนผู้ใช้ในแต่ละวันโดยเฉลี่ยแล้วไม่เกิน ๔๐ คน และจำนวนหนังสือที่ยืมออกไม่เกิน ๔๐ เล่ม ในขณะที่

ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาทุกแห่งและห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภาที่มีจำนวนผู้ใช้และจำนวนหนังสือที่ยืมออกในแต่ละวันมากกว่า ๑๐๐ คน และ ๑๐๐ เล่ม ห้องสมุดที่มีจำนวนผู้ใช้และจำนวนหนังสือที่ยืมออกมากที่สุด คือ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง เนื่องจากไม่ใช่ห้องสมุดเฉพาะด้านกฎหมาย ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งมีบริการให้ยืมหนังสือ บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ทำรายชื่อหนังสือใหม่ที่ห้องสมุดได้รับ และบริการยืมระหว่างห้องสมุด บริการรองลงมาที่จัดทำ ได้แก่ บริการให้ยืมวารสาร ทำดัชนีวารสารและดัชนีราชกิจจานุเบกษา เป็นต้น ห้องสมุดของกระทรวง กรม และหน่วยงานรัฐบาลกับห้องสมุดของศาลที่จัดทำบริการมากที่สุด คือ ห้องสมุดกรมอัยการ ส่วนห้องสมุดของสถาบันการศึกษาทุกแห่ง และห้องสมุดเนติบัณฑิตยสภาที่จัดทำบริการมากที่สุดคือ สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปัญหาการดำเนินงานห้องสมุด

๑. ด้านอาคารสถานที่

ปัญหาด้านอาคารสถานที่ซึ่งเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมาก คือ ห้องสมุดไม่มีสถานที่เป็นส่วนโดยเฉพาะ และสถานที่ห้องสมุดคับแคบ ปัญหารองลงมา คือ อาคารไม่เหมาะสมจะเป็นห้องสมุด

๒. ด้านครุภัณฑ์

ปัญหาด้านครุภัณฑ์ซึ่งเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมาก คือ จำนวนโต๊ะเก้าอี้ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ใช้ ปัญหารองลงมา คือ ชั้นหนังสือไม่เพียงพอ และสภาพของครุภัณฑ์ส่วนใหญ่

๓. ด้านการบริหารงานห้องสมุดและผู้บริหาร

เกี่ยวกับเรื่องนี้หัวหน้าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดน้อยที่สุด หรือไม่เป็นปัญหาเลย จะเป็นปัญหบ้างก็เฉพาะปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างห้องสมุดกับหน่วยงานเจ้าสังกัด ซึ่งเห็นว่าเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย

๔. ด้านบุคลากร

ปัญหาด้านบุคลากรซึ่ง เป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมาก คือ ห้องสมุดมีบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และนักการภารโรงไม่เพียงพอ ปัญหารองลงมา คือ เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีดไม่เพียงพอ และบรรณารักษ์ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย

๕. ด้านการเงิน

เกี่ยวกับเรื่องนี้หัวหน้าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดบ้างในบางเรื่อง เช่น ปัญหาที่ห้องสมุดได้รับงบประมาณแผ่นดินน้อยกว่าหน่วยงานอื่น ๆ ในแต่ละปีรายได้ของห้องสมุดอยู่ในอัตราคงที่หรือเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย และการเบิกจ่ายเงินล่าช้า

๖. ด้านสิ่งพิมพ์

ปัญหาด้านสิ่งพิมพ์ซึ่ง เป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมากที่สุด คือ หนังสือและวารสารเก่าและชำรุด ปัญหารองลงมา ซึ่งเห็นว่าเป็นปัญหามาก คือ หนังสือและวารสารถูกฉีกขาดและสูญหาย กับหนังสือกฎหมายภาษาไทยมีน้อยไม่สอดคล้องกับผู้ใช้ ปัญหาอื่น ๆ คือ ทั่วประเทศกฎหมายหนังสืออ้างอิงทางด้านกฎหมาย ตำรากฎหมาย และคำอธิบายกฎหมายไม่เพียงพอ หนังสือและวารสารทางด้านกฎหมายที่ผลิตในเมืองไทยมีน้อย กับวารสารทางด้านกฎหมายภาษาไทยมีน้อยไม่สอดคล้องกับผู้ใช้

๗. ด้านงานเทคนิค

ปัญหาด้านงานเทคนิคซึ่ง เป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมาก คือ คู่มือในการเลือกซื้อที่มีอยู่ล้าสมัย ราคาของหนังสือและสิ่งพิมพ์เปลี่ยนแปลง กับการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือกฎหมายภาษาต่างประเทศ ปัญหารองลงมาคือ บรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย คู่มือที่ใช้ในการจัดหมู่และทำบัตรรายการกับคู่มือในการเลือกซื้อไม่เพียงพอ การดำเนินงานสั่งซื้อหนังสือและบอกรับวารสารภาษาต่างประเทศยุ่งยาก ร้านค้าหรือตัวแทนไม่มีประสิทธิภาพ ห้องสมุดได้รับสิ่งพิมพ์ล่าช้าหรือขาดหาย การจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือกฎหมายภาษาไทย การให้หัว เรื่องหนังสือกฎหมายภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กับระบบการจัดหมู่ที่ใช้ไม่เหมาะสมกับหนังสือกฎหมายไทย

๔. ด้านงานบริการ

ปัญหาด้านงานบริการซึ่งเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานห้องสมุดมากที่สุดคือ ผู้ใช้ไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของห้องสมุด ปัญหารองลงมาซึ่งเป็นปัญหามาก คือ ผู้ใช้ไม่ดูแลรักษาหนังสือที่ยืมไปจากห้องสมุด ปัญหาอื่น ๆ คือ ผู้ใช้ขาดความรู้ในการใช้บริการห้องสมุดด้วยตนเองต้องให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ผู้ใช้ไม่เห็นคุณค่าของห้องสมุดและมาใช้บริการน้อย วารสารย้อนหลังมีไม่ครบหนังสืออ้างอิงเก่าและล้าสมัย บัตรรายการเรียงไว้สับสน และบริการที่ทำอยู่ในปัจจุบันไม่เพียงพอกับความต้องการ

อย่างไรก็ดีเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นบางปัญหานั้น หัวหน้าบรรณารักษ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันมาก ดังเช่น ห้องสมุดไม่มีสถานที่เป็นสัดส่วนโดยเฉพาะ ผังการภารโรงไม่เพียงพอ แต่ละปีรายได้ของห้องสมุดอยู่ในอัตราคงที่หรือเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย หนังสือกฎหมายภาษาไทยมีน้อยไม่สอดคล้องกับผู้ใช้ และคู่มือที่ใช้ในการจัดหมู่และทำบัตรรายการไม่เพียงพอ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่าห้องสมุดกฎหมายในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีสภาพทั่วไปพอใช้ได้เท่านั้น เนื่องจากประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ คือ ปัญหาด้านอาคารสถานที่ บุคลากร สิ่งพิมพ์ งานเทคนิค และงานบริการ ดังนั้นสภาพทั่วไปบางอย่างของห้องสมุดจึงควรจะได้รับการปรับปรุงซึ่งตรงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

อาคารสถานที่ของห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่คับแคบ ไม่มีสถานที่เป็นสัดส่วนโดยเฉพาะจำนวนโต๊ะและเก้าอี้ไม่สอดคล้องกับผู้ใช้ ห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายส่วนใหญ่เป็นเพียงห้องหนึ่งของหน่วยงาน มีพื้นที่และจำนวนที่นั่งอ่านไม่มากนัก บางแห่งไม่มีที่นั่งสำหรับผู้อ่าน สาเหตุสำคัญเนื่องจากฐานะของห้องสมุดซึ่งเป็นเพียงแผนกหรือหน่วยงานย่อย ทำให้ห้องสมุดไม่สามารถขยายตัวได้ อย่างไรก็ตามการที่ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่เป็นห้องปรับอากาศนั้นจัดว่าดี เพราะช่วยป้องกันฝุ่นและรักษาหนังสือได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยให้บรรยากาศภายในห้องสมุดน่าอยู่อีกด้วย เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้

ห้องสมุดกฎหมายเกือบทุกแห่งมีบรรณารักษ์ซึ่งจบการศึกษาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ แต่ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย ซึ่งความรู้ดังกล่าวจำเป็นมากสำหรับห้องสมุดกฎหมาย ในสหรัฐอเมริกา

บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายซึ่งได้รับปริญญาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และกฎหมายมีจำนวนมากขึ้น ในปัจจุบัน ส่วนห้องสมุดกฎหมายของไทยนั้น ย่อมเป็นการยากที่บรรณารักษ์จะได้รับทั้งสองปริญญา เนื่องจากห้องสมุดกฎหมายยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร และเมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพบรรณารักษ์กับวิชาชีพกฎหมายแล้ว จะเห็นได้ว่า วิชาชีพกฎหมายมีทางก้าวหน้ามากกว่า ดังนั้นผู้ที่จบการศึกษาทางด้านกฎหมายย่อมไม่ต้องการศึกษาต่อทางด้านบรรณารักษศาสตร์เพื่อเป็นบรรณารักษ์ นอกจากนั้น ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีบุคลากรไม่เพียงพอ สำหรับห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริง นั้น มีบุคลากรตั้งแต่ ๓ ถึง ๕ คน และมีบรรณารักษ์เพียงคนเดียวที่เป็นเจ้าหน้าที่วิชาชีพ ซึ่งอัตราส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาชีพและเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่วิชาชีพนั้นน้อยกว่าที่ควรจะเป็น คือ อย่างน้อยควรจะมีครึ่งต่อครึ่ง ที่เป็นเช่นนี้เพราะห้องสมุดกฎหมายมีขนาดเล็ก และมีฐานะเป็นแผนกหรือหน่วยงานย่อยเท่านั้น

แม้ว่าห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่จะมีหนังสือกฎหมายและวารสารทางด้านกฎหมายทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศไว้บริการก็ตาม แต่หนังสือกฎหมายภาษาไทยที่มีอยู่นั้นมีน้อยไม่สมดุลกับผู้ใช้อย่างไรก็ตามยังเป็นหนังสือและวารสารเก่าและชำรุด เนื่องจากห้องสมุดกฎหมายไม่สามารถเสาะหาหนังสือกฎหมายและวารสารทางด้านกฎหมายใหม่ ๆ มาไว้บริการ เพราะห้องสมุดมีรายได้จากงบประมาณประจำปีเท่านั้นและมีเป็นจำนวนน้อย นอกจากนั้นงบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีก็เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับอัตราการเพิ่มของหนังสือกฎหมายและวารสารทางด้านกฎหมายใหม่ ๆ เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ หนังสือกฎหมายและวารสารทางด้านกฎหมายที่ผลิตในเมืองไทย เช่น หนังสืออ้างอิงทางด้านกฎหมาย รวมกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนตำรากฎหมายมีน้อย เนื่องจากตลาดจำหน่ายหนังสือกฎหมายแคบ และผู้เขียนมักไม่ค่อยมีเวลาเขียนหนังสือเพราะมีงานประจำมาก แต่ในปัจจุบันนี้อัตราการผลิตหนังสือกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรากฎหมายมีมากขึ้น แหล่งผลิตที่สำคัญคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นอกจากหนังสือกฎหมายแล้วห้องสมุดกฎหมายหลายแห่งมีหนังสือในสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย แต่ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งไม่มีวัสดุกฎหมายอื่น ๆ เช่น วัสดุย่อส่วนและโสตทัศนวัสดุ ทั้งนี้เพราะจำนวนผู้ใช้และจำนวนหนังสือยังมีไม่มากนัก บรรณารักษ์จึงขาดความกระตือรือร้นที่จะนำวัสดุย่อส่วนทางด้านกฎหมายมาใช้ในห้องสมุด ประกอบกับผู้ผลิตหนังสือกฎหมายมีน้อยและยังไม่มีแห่งใดผลิตวัสดุย่อส่วนดังกล่าวออกจำหน่ายดังเช่นต่างประเทศ นอกจากนั้นในด้านการเรียนการสอนวิชากฎหมายในประเทศไทยยังไม่มีให้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ดังเช่นในต่างประเทศ ดังนั้นห้องสมุดกฎหมายของไทยจึงยังไม่มีโสตทัศนวัสดุทางด้านกฎหมาย

เช่นกัน ทั้ง ๆ ที่วัสดุกฎหมายอื่น ๆ ดังกล่าวนั้นมีประโยชน์เช่นเดียวกับหนังสือกฎหมาย

งานเทคนิคของห้องสมุดกฎหมายนั้นมีความสำคัญเช่นเดียวกับห้องสมุดประเภทอื่น ๆ เพราะเป็นสิ่งที่น่าสนใจให้บริการที่ดี จะเห็นได้ว่าห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องคู่มือที่ใช้ในการเลือกซื้อหนังสือที่มีอยู่ล้าสมัย สำหรับของไทยนั้น สำนักพิมพ์หนังสือกฎหมายโดยเฉพาะมีน้อย และส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้พิมพ์รายชื่อหนังสือของคนอกเผยแพร่ดังเช่นของต่างประเทศ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดซื้อหนังสือกฎหมายใหม่ ๆ เข้าห้องสมุด ในด้านวิธีการจัดซื้อหนังสือและบอกรับวารสารภาษาต่างประเทศนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าวิธีสั่งโดยตรงจากต่างประเทศเป็นวิธีการที่ดี เพราะสามารถซื้อได้ในราคาถูกกว่าวิธีอื่นมาก เป็นการช่วยประหยัดเงินของห้องสมุด แต่จะเห็นได้ว่าห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้วิธีดังกล่าว ทั้งนี้อาจจะเป็นการสั่งโดยตรงจากต่างประเทศต้องผ่านกระบวนการที่ยุ่งยาก และห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่จัดซื้อหนังสือภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนน้อยมากในแต่ละปี จึงไม่นิยมใช้วิธีการสั่งโดยตรงจากต่างประเทศดังกล่าว ส่วนปัญหาการจัดหมู่หนังสือกฎหมายนั้น กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาของห้องสมุดกฎหมายทั่วโลกไม่เฉพาะแต่ของไทยเท่านั้น เนื่องจากวรรณกรรมกฎหมายของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้นระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายที่เหมาะสมกับกฎหมายของประเทศหนึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับกฎหมายของอีกประเทศหนึ่ง และยังไม่มียุติวิธีระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายไทยโดยเฉพาะ นอกจากนั้นบรรณารักษ์ผู้ซึ่งทำหน้าที่จัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือกฎหมายก็ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายด้วย แม้ว่าห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่จะได้จัดทำบริการแนะนำการใช้ห้องสมุดก็ตาม แต่ผลปรากฏว่าในด้านงานบริการนั้นมีปัญหาสำคัญ คือ ผู้ใช้ไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของห้องสมุด ผู้ใช้ไม่ดูแลรักษาหนังสือที่ยืมไปจากห้องสมุด หนังสือและวารสารถูกฉีกขาดและสูญหาย เหตุผลที่อาจเป็นไปได้ก็คือ บรรณารักษ์จัดทำบริการดังกล่าวได้ไม่ทั่วถึง หรือผู้ใช้อาจจะยังไม่เข้าใจวิธีการใช้ห้องสมุดอย่างถูกต้อง หรือผู้ใช้ไม่เห็นคุณค่าของหนังสือและห้องสมุดในฐานะที่เป็นของส่วนรวม ซึ่งทุกคนควรช่วยกันรักษาเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

การที่หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายมีความเห็นว่า ในด้านครุภัณฑ์ การบริหารงานห้องสมุดและผู้บริหาร ตลอดจนการเงินของห้องสมุดไม่เป็นปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุดหรือเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อยนั้น คงเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น จำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อย ห้องสมุดบางแห่งจัดทำเพียงบริการพื้นฐานเท่านั้น ประกอบกับผู้ใช้มาใช้ห้องสมุดน้อย (ยกเว้นนักศึกษา) จึงทำให้มองเห็นปัญหาดังกล่าวไม่ชัดเจน

ทั้ง ๆ ที่น่าจะมีปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเงิน เนื่องจากห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีรายได้จากงบประมาณประจำปี ซึ่งมีเป็นจำนวนค่อนข้างน้อย และอัตราการเพิ่มของงบประมาณในแต่ละปีก็น้อยมาก นอกจากนั้นอาจจะเป็นเพราะตัวบรรณารักษ์เองขาดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาห้องสมุดให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งทั้งนี้อาจจะเป็นอุปนิสัยส่วนตัวของบรรณารักษ์หรืออาจจะขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานก็ย่อมเป็นได้

อย่างไรก็ดีในบรรดาห้องสมุดกฎหมายทั้งหมดห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมายจะมีขนาดใหญ่ และมีการพัฒนามากกว่าห้องสมุดกฎหมายประเภทอื่น เหตุผลที่สำคัญ คือ ห้องสมุดประเภทนี้นอกจากจะมีรายได้จากงบประมาณแล้ว ยังมีรายได้พิเศษอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ เงินค่าบำรุงของนักศึกษา และรายได้พิเศษซึ่งมหาวิทยาลัยจัดสรรให้ นอกจากนั้นนักศึกษาและอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ส่วนมากนั้นมีจำนวนมากและมีเวลาในการใช้ห้องสมุดมากกว่านักกฎหมาย ประกอบกับความจำเป็นในด้านการเรียนการสอน ซึ่งบังคับให้นักศึกษาต้องใช้ห้องสมุดในขณะที่ไม่เป็นการบังคับสำหรับผู้ทำงาน หรือนักกฎหมาย เกี่ยวกับเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศนั้น ห้องสมุดกฎหมายมีความสำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับนักกฎหมาย เช่นเดียวกับที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักศึกษาและอาจารย์ เนื่องจากนักกฎหมายต้องค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดกฎหมายมาก เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้นนักกฎหมายในต่างประเทศจึงใช้ห้องสมุดมาก ส่วนการที่นักกฎหมายของไทยใช้ห้องสมุดน้อยนั้น นอกจากเหตุผลที่ว่าไม่เป็นการบังคับดังเช่นในการเรียนการสอน และนักกฎหมายส่วนใหญ่มีงานที่จะต้องทำมากจึงไม่มีเวลามาใช้ห้องสมุดแล้ว ยังอาจจะเป็นเพราะห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร จึงไม่ดึงดูดความสนใจของผู้ใช้หรือนักกฎหมายให้มาใช้ห้องสมุด

เป็นที่สังเกตได้ว่าเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานของห้องสมุดกฎหมายนั้น หัวหน้าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นแตกต่างกันมากในเกือบทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้กล่าวไว้แล้วในบทสรุปที่เป็น เช่นนี้ เพราะห้องสมุดกฎหมายแต่ละแห่งประสบปัญหาค่อนข้างแตกต่างกันนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรขยายสถานที่ของห้องสมุดให้กว้างขวางกว่าเดิม สำหรับห้องอ่านหนังสือนั้นสามารถคำนวณพื้นที่ได้จากจำนวนผู้ใช้ห้องสมุด คือ พื้นที่ ๒๕ ตารางฟุต ต่อ ผู้อ่าน ๑ คน นอกจากนั้นควรปรับปรุงสถานที่ให้มีลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นห้องสมุด จัดสถานที่ทำงานของเจ้าหน้าที่

ให้เป็นสัดส่วนโดยเฉพาะเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งควรติดตั้งเครื่องปรับอากาศ พร้อมทั้งควรจะได้กำหนดเนื้อที่เผื่อไว้เพื่อการขยายงานของห้องสมุดในอนาคตด้วย

๒. บรรณารักษ์ควรจัดหาครุภัณฑ์ห้องสมุดที่ได้มาตรฐาน และประโยชน์ต่อการใช้สอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งควรมีที่นั่งสำหรับผู้อ่านในอัตราพอเหมาะ สำหรับห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมายแล้วควรมีเป็นจำนวน ๖๕ % ของนักศึกษาทั้งหมด

๓. ห้องสมุดควรมีการแบ่งหน่วยงานภายในเพื่อจะได้สามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและควรยกฐานะของห้องสมุดให้สูงขึ้นกว่าเดิม โดยให้มีฐานะเทียบเท่ากับหน่วยงานทางวิชาการในสังกัดเดียวกัน เช่น ถ้าเป็นห้องสมุดของกรม ก็ควรมีฐานะเป็นกอง เป็นต้น การยกฐานะดังกล่าวยังช่วยให้ห้องสมุดสามารถขยายตัวได้มากขึ้นในทุก ๆ ด้าน ซึ่งช่วยให้สามารถขจัดปัญหาการดำเนินงานที่ห้องสมุดประสบอยู่ด้วย

สำหรับห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมายนั้นควรจะบริหารงานแบบกระจายอำนาจชนิดประสานงานกัน หมายถึงหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะต่างก็ดำเนินงานเป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกัน แต่มีความร่วมมือหรือประสานงานกันในการดำเนินงานบางอย่าง เช่น จัดทำสหบัตร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้มากที่สุด เกี่ยวกับเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศมีหลักฐานและเหตุผลซึ่งสนับสนุนว่าห้องสมุดกฎหมายสามารถจะบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ถ้าห้องสมุดแยกเป็นอิสระภายใต้ความควบคุมของคณะนิติศาสตร แต่ร่วมมือหรือประสานงานกับหอสมุดกลาง

ส่วนอำนาจหน้าที่ของบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายนั้น บรรณารักษ์ควรมีอิสระในการดำเนินงานทุก ๆ ด้าน เช่น ในด้านการจัดซื้อหนังสือที่ต้องการใช้อย่างเร่งด่วนนั้น ถ้าต้องรอการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาหรือคณะกรรมการห้องสมุดแล้ว อาจจะล่าช้า ดังนั้นในกรณีดังกล่าวควรจะให้อนุมัติให้บรรณารักษ์ยืมเงินทดลองจ่ายจำนวนหนึ่ง เพื่อที่จะได้สามารถจัดซื้อหนังสือที่ต้องการใช้อย่างเร่งด่วนได้ในทันที นอกจากนั้นสำหรับห้องสมุดกฎหมายใหญ่ ๆ เช่น ห้องสมุดของสถาบันการศึกษากฎหมาย อาจจะแต่งตั้งผู้ช่วยฝ่ายบริหารงานซึ่งได้รับการศึกษาด้านการบริหารมาโดยตรง เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือบรรณารักษ์ในด้านการบริหารงานห้องสมุด

๔. ห้องสมุดควรเพิ่มบุคลากรทั้งที่เป็นบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และนักการภารโรง เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับให้บริการ และควรจะมีเจ้าหน้าที่วิชาชีพ กับผู้ซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่วิชาชีพในอัตราส่วนครั้งต่อครั้ง หรือ ๑ ต่อ ๓ ห้องสมุดกฎหมายควรมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายหรือนักกฎหมายประจำห้องสมุดด้วย บุคลากรเหล่านี้ควรได้รับการพัฒนา โดยการส่งเสริมให้ได้รับการอบรมและศึกษาต่อ สำหรับบรรณารักษ์นั้นควรมีความรู้ทางด้านกฎหมาย โดยควรจะได้หาความรู้เพิ่มเติม แต่ถ้าเป็นไปได้ควรจะได้รับทั้งปริญญาทางด้านบรรณารักษศาสตร์และกฎหมาย นอกจากนั้นบุคลากรของห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรณารักษ์ควรมีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตนเองและห้องสมุด เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาและผู้ใช้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของห้องสมุด และจะได้ให้ความสนับสนุนห้องสมุดมากขึ้น

๕. เนื่องจากการเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานห้องสมุดและพัฒนาห้องสมุด ดังนั้นบรรณารักษ์ควรจะต้องให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งควรเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดหางบประมาณของห้องสมุด และควรจะได้ทราบตัวเลขที่แน่นอนของงบประมาณประเภทต่าง ๆ ที่ได้รับอนุมัติในแต่ละปีด้วย อย่างไรก็ตามการที่ห้องสมุดกฎหมายส่วนใหญ่มีรายได้จากงบประมาณเท่านั้น นับว่าไม่เพียงพอ ดังนั้นห้องสมุดทุกแห่งควรจัดหารายได้พิเศษอื่น ๆ มาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เช่น หาแหล่งเงินทุนจากบุคคลสำคัญในวิชาชีพกฎหมายที่เห็นความสำคัญของห้องสมุด รวมทั้งแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น จากมูลนิธิต่าง ๆ ซึ่งได้แก่มูลนิธิเอเชีย มูลนิธิคาร์เนกี เป็นต้น นอกจากนั้นรายได้ทุกประเภทของห้องสมุดจะต้องเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีด้วย

๖. ควรจัดซื้อหนังสือกฎหมาย เช่น ตัวบทกฎหมาย และหนังสืออ้างอิงทางด้านกฎหมาย ตลอดจนวารสารทางด้านกฎหมายทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศมาไว้บริการมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ยอมรับกันว่าหนังสือและวารสารทางด้านกฎหมายที่ผลิตในเมืองไทยมีน้อย ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น กระทรวงยุติธรรม เนติบัณฑิตยสภา และมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนวิชากฎหมายควรจะได้หาวิธีที่จะส่งเสริมการเขียนตำรา และจัดทำวารสารทางด้านกฎหมายออกเผยแพร่ให้มากยิ่งขึ้น นอกจากสิ่งพิมพ์ด้านกฎหมายแล้ว ห้องสมุดควรจัดซื้อสิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น เข้ามาไว้บริการ ส่วนวัสดุกฎหมายอื่น ๆ เช่น วัสดุย่อส่วน และโสตทัศนวัสดุนั้นนับว่ามีประโยชน์ ดังนั้นสำหรับห้องสมุดซึ่งมีโครงการที่จะจัดหาวัสดุดังกล่าวอยู่แล้ว

ก็ควรจะรีบดำเนินการ ส่วนห้องสมุดที่ยังไม่มีโครงการจัดหาวัสดุดังกล่าวก็ควรจะจัดให้มีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดของสถาบันการศึกษาทุกแห่ง ทั้งนี้เนื่องจากวัสดุเหล่านี้มีราคาถูก และช่วยประหยัดเนื้อที่ในการจัดเก็บด้วย นอกจากนี้ห้องสมุดควรจะได้จัดหาวิทยสารและหนังสือพิมพ์มาไว้บริการบ้าง ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ให้มาใช้ห้องสมุดด้วย

๗. ในด้านการจัดซื้อนั้นห้องสมุดทุกแห่งควรจะได้อาศัยคู่มือหรือสิ่งพิมพ์ที่ช่วยในการเลือกซื้อหนังสือหลาย ๆ อย่างประกอบกัน เพื่อให้ได้หนังสือที่ดีและมีประโยชน์ต่อผู้ใช้อย่างมากที่สุด สำหรับการจัดซื้อหนังสือและบอกรับวารสารภาษาต่างประเทศนั้น ห้องสมุดใหญ่ ๆ ซึ่งต้องจัดซื้อหนังสือและบอกรับวารสารภาษาต่างประเทศเป็นจำนวนมากควรจะได้ใช้วิธีสั่งโดยตรงจากต่างประเทศ เพราะสามารถซื้อได้ในราคาถูก เป็นการช่วยประหยัดเงินของห้องสมุด

แม้ว่าห้องสมุดทุกแห่งจะจัดหาหนังสือโดยการรับบริจาคก็ตาม แต่การรับบริจาคดังกล่าวไม่มีความแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลซึ่งนับว่ามีประโยชน์มากสำหรับห้องสมุดทุกแห่ง ดังนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกและประหยัดเงินในการจัดหาสิ่งพิมพ์รัฐบาลดังกล่าว จึงควรจัดให้มีโครงการจัดส่งมอบสิ่งพิมพ์รัฐบาลให้กับห้องสมุดและให้ห้องสมุดทุกแห่งได้เข้าร่วมในโครงการดังกล่าว ซึ่งจะช่วยให้ห้องสมุดเหล่านั้นได้รับสิ่งพิมพ์รัฐบาลตามกฎหมาย นอกจากนี้ควรจะได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติการพิมพ์เสียใหม่โดยกำหนดอัตราค่าปรับให้สูงขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มจำนวนเล่มของหนังสือที่จะต้องส่งมอบให้ห้องสมุดแห่งชาติมากขึ้น หนังสือดังกล่าวควรจะรวมสิ่งพิมพ์รัฐบาลด้วย โดยให้ห้องสมุดแห่งชาติเก็บหนังสือที่ได้รับมาตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ไว้จำนวนหนึ่ง ส่วนที่เหลือควรแจกจ่ายไปยังห้องสมุดอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดใหญ่ ๆ เช่นห้องสมุดมหาวิทยาลัย รวมทั้งห้องสมุดทุกแห่งด้วย ดังเช่นที่ทำกันในต่างประเทศ

นอกจากการจัดซื้อและรับบริจาคแล้ว ห้องสมุดทุกแห่งควรจัดหาหนังสือโดยการแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะอย่างยิ่งติดต่อแลกเปลี่ยนหนังสือกฎหมายไทยกับสถาบันกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อหนังสือต่างประเทศด้วย

ส่วนการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือกฎหมายนั้น ห้องสมุดกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดเฉพาะทางด้านกฎหมายอย่างแท้จริงควรใช้ระบบการจัดหมู่เดียวกันทุกแห่งโดยเลือกใช้ระบบที่เหมาะสมกับการจัดหมู่หนังสือกฎหมายไทยมากที่สุด และมีข้อจำกัดน้อยที่สุด ตัวอย่างเช่นไม่ควรใช้ระบบทศนิยมดิวอี้ เนื่องจากระบบดังกล่าวเหมาะกับห้องสมุดทั่วไปซึ่งมีขนาดเล็กมากกว่าที่จะเหมาะสมกับห้องสมุดเฉพาะ เช่น ห้องสมุดกฎหมาย เพราะระบบดังกล่าวมีข้อจำกัดมากสำหรับ

การจัดหมู่หนังสือกฎหมายอย่างไรก็ดีเกี่ยวกับระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายนี้หากเป็นไปได้ห้องสมุดกฎหมายอาจคิดระบบการจัดหมู่สำหรับหนังสือกฎหมายไทยขึ้นใช้ในระหว่างห้องสมุดกฎหมายของไทย ซึ่งจะสะดวกต่อการให้บริการผู้ใช้ ทำให้ผู้ใช้คุ้นเคยกับการจัดเก็บและค้นหาหนังสือที่ต้องการ ส่วนหนังสือภาษาต่างประเทศนั้นอาจใช้ระบบการจัดหมู่สากลระบบหนึ่งระบบใดที่คิดว่าเหมาะสม หรืออาจจะใช้ระบบที่ห้องสมุดจัดไว้เดิมไปก่อนเนื่องจากมีผู้ใช้ใช้น้อย นอกจากนั้นควรจะจัดเก็บหนังสือกฎหมายภาษาไทยและภาษาต่างประเทศแยกจากกันด้วย

๘. เนื่องจากงานบริการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้ และพบว่าผู้ใช้ (ยกเว้นนักศึกษา) มาใช้บริการของห้องสมุดน้อย ไม่รู้จักวิธีใช้ห้องสมุดที่ถูกต้อง และไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของห้องสมุด ดังนั้นบรรณารักษ์ควรจะทำการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดให้มากขึ้น โดยชี้ให้เห็นคุณค่าของห้องสมุด จัดทำคู่มือห้องสมุด ตลอดจนปรับปรุงวิธีแนะนำการใช้ห้องสมุดเสียใหม่ เนื่องจากวิธีการที่จัดทำอยู่เดิมใช้ไม่ได้ผล และเมื่อปรับปรุงวิธีแนะนำการใช้ห้องสมุดไปแล้ว บรรณารักษ์ควรติดตามดูผล จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ นอกจากนั้นในค่านบริการต่าง ๆ ที่ห้องสมุดจัดทำนั้น ห้องสมุดหลายแห่งจัดทำบริการต่าง ๆ หลายอย่าง ซึ่งจัดว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้นามาก แต่ห้องสมุดบางแห่งจัดทำบริการน้อยเกินไป ดังนั้นสำหรับห้องสมุดดังกล่าวควรจะได้จัดทำบริการอื่น ๆ เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ดีห้องสมุดทุกแห่งควรจัดทำบริการคัดสารนิเทศจำเพาะเพื่อแจก หรือที่เรียกว่า SDI เพราะบริการดังกล่าวนี้มีประโยชน์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ใช้ของห้องสมุดเฉพาะ รวมทั้งห้องสมุดกฎหมายด้วย

๙. ภายในบริเวณกระทรวงยุติธรรมพบว่ามีห้องสมุดเล็ก ๆ หลายแห่ง บางแห่งเป็นเพียงห้องอ่านหนังสือ เช่น ห้องสมุดศาลแพ่ง และห้องสมุดศาลอาญา ถ้าสามารถรวมกันจัดตั้งเป็นห้องสมุดกระทรวงยุติธรรมที่มีขนาดใหญ่กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยกฐานะให้สูงขึ้น ให้มีอาคารเป็นเอกเทศตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางของกระทรวง มีบรรณารักษ์และนักกฎหมายหรือนิติกรทำหน้าที่ให้บริการและให้ห้องสมุดของหน่วยงานอื่น ๆ ที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม รวมทั้งห้องสมุดของศาลเป็นห้องสมุดสาขา พร้อมทั้งขยายงานห้องสมุดไปตามศาลต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรแล้ว จะช่วยให้ห้องสมุดกฎหมายของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดของศาล ซึ่งเป็นห้องสมุดที่เจริญก้าวหน้าน้อยที่สุดในปัจจุบันนี้ได้รับการพัฒนามากขึ้น

๑๐. บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งควรร่วมกันจัดสัมมนาเพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น งานเทคนิคและงานบริการ หาวิธีแก้ปัญหา ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในการสัมมนานี้ควรเชิญผู้บังคับบัญชาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในวงการกฎหมายเข้าร่วมด้วย

๑๑. ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่ง รวมทั้งห้องสมุดกฎหมายของสำนักงานทนายความ ควรร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ เช่น งานเทคนิค และงานบริการ เนื่องจากห้องสมุดกฎหมายของไทยมีรายได้ในการจัดซื้อหนังสือและสิ่งพิมพ์น้อย ห้องสมุดแต่ละแห่งย่อมไม่สามารถจัดหาหนังสือและวัสดุกฎหมายทุกประเภทให้ครบถ้วนได้ ดังนั้นจึงควรแบ่งงานด้านจัดหาและจัดเก็บหนังสือและวัสดุกฎหมายเฉพาะด้าน ซึ่งจะเป็นการช่วยประหยัดเงินของห้องสมุดแต่ละแห่ง และช่วยเพิ่มทรัพยากรของห้องสมุดโดยรวม สามารถจัดการซื้อหนังสือซ้ำซ้อนกันโดยไม่จำเป็น ทั้งนี้ยกเว้นหนังสือซึ่งผู้ใช้ของห้องสมุดแต่ละแห่งต้องการใช้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นห้องสมุดกฎหมายควรร่วมมือกันจัดทำสภบัตรหนังสือกฎหมายโดยมีศูนย์กลางเก็บสภบัตรอยู่ ณ ที่ซึ่งผู้ใช้จากทุกแห่งสามารถไปใช้ได้โดยสะดวก และควรมีการยืมระหว่างห้องสมุดให้มากขึ้น โดยให้มีการยืมทั้งสิ่งพิมพ์และไมโครฟิล์มวัสดุ ตลอดจนควรจะร่วมมือกันเพื่อที่จะนำเครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในงานห้องสมุด

๑๒. บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายทุกแห่งควรร่วมมือกับสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยจัดทำมาตรฐานห้องสมุดกฎหมายของไทยขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดกฎหมายให้สามารถทำหน้าที่บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑๓. บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายควรร่วมมือกันจัดตั้งชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายหรือถ้าเป็นไปได้ควรจัดตั้งสมาคมห้องสมุดกฎหมายของไทยขึ้น ดังเช่นที่จัดทำในสหรัฐอเมริกา เพราะสมาคมดังกล่าวสามารถช่วยให้ห้องสมุดกฎหมายและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ทางด้านกฎหมายได้รับการพัฒนามากขึ้น

๑๔. การที่ห้องสมุดกฎหมายของไทยจะได้รับการพัฒนาหรือไม่นั้น มิได้ขึ้นอยู่กับบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมายเท่านั้นแต่ขึ้นอยู่กับผู้ใช้ตลอดจนบุคคลและองค์การที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับห้องสมุดกฎหมายด้วย ดังนั้นบุคคลและองค์การดังกล่าวควรจะได้ให้ความสนใจและร่วมมือในการปรับปรุงห้องสมุดกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ในด้านการเรียนการสอนวิชากฎหมายนั้น อาจารย์ควรปลูกฝังให้นักศึกษา ใช้ห้องสมุดโดยมอบหมายงานซึ่งต้องอาศัยการค้นคว้าจากห้องสมุด เป็นต้น ส่วนสถาบันที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์นั้นควรจะได้เปิดสอนวิชาห้องสมุดกฎหมาย และระบบการจัดหมู่หนังสือที่นิยมใช้กันในห้องสมุดเฉพาะ เช่น ห้องสมุดกฎหมายด้วย นอกจากนั้นสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยควรจะได้เปิดอบรมวิชาดังกล่าวเช่นกัน อย่างไรก็ตามการการจัดตั้งชมรม

บรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมาย หรือสมาคมห้องสมุดกฎหมายของไทยขึ้นแล้ว หน้าดังกล่าวก็ควรจะเป็นของชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดกฎหมาย หรือสมาคมห้องสมุดกฎหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่องห้องสมุดกฎหมายครั้งต่อไป ควรจะได้รวมศึกษาถึงห้องสมุดของสำนักงาน ทนายความด้วย และควรจะได้ศึกษาแนวทางของต่างประเทศ ประเทศอื่น ๆ นอกเหนือจาก ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส โดยศึกษาทั้งประเทศทางตะวันตก และประเทศทาง ตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศญี่ปุ่น สำหรับเรื่องที่ควรวิจัยต่อไปมีดังนี้ คือ

๑. ควรวิจัยเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยละเอียด เช่น งานบริการของห้องสมุดกฎหมาย โดยศึกษาทั้งในแง่ของผู้ใช้บริการ และผู้ให้บริการ เพื่อจะได้สามารถปรับปรุงบริการของห้องสมุด กฎหมายให้ดียิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการ เสนอระบบการจัดหมู่หนังสือกฎหมายไทยโดยเฉพาะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย